

Broedvogelmonitoring Berkheide 2021

In 2021 is Berkheide (inclusief Lentevreugd) weer door de Werkgroep Berkheide op broedvogels geïnterpreteerd. In 2021 zijn (in beide gebieden gezamenlijk) 93 soorten als broedvogel vastgesteld: 87 soorten in de kavels 1-14 en 62 soorten in Lentevreugd. In dit verslag bespreken we de aantallen en ontwikkelingen in de broedvogelpopulatie als geheel en binnen de soortengroepen.

TEKST: J.C. VAN REISEN, G. VAN OMMERING, B.J.M. TER HAAR EN J. DE LEEUW

Trefwoorden

Broedvogels, 2021, Berkheide, Lentevreugd, jaarverslag, soortengroepen, territoria, trends.

verschenen. Deze zijn vermeld op de website van de Werkgroep Berkheide, zie www.vwgberkheide.nl/wordpress/rapporten/, en zijn vanaf 2008 ook terug te vinden via <https://www.dunea.nl/duinen/magazine-hollands-duinen>.

Op de website van de Werkgroep Berkheide is verder veel informatie te vinden over de werkgroep, waaronder andere onderzoeksresultaten en publicaties. Zo zijn daar ook de meerjarentabellen te vinden, met de aantallen territoria en broedparen van alle soorten per jaar.

Dit verslag behandelt de broedvogels in 2021. Gegevens over niet-broedvogels, andere dieren, planten e.d. zijn op verschillende manieren verzameld en doorgegeven aan organisaties zoals Sovon en de site www.waarneming.nl.

Inleiding

De Werkgroep Berkheide doet sinds 1975 vogelpopulatieonderzoek in het duingebied Berkheide, gelegen tussen Katwijk aan Zee en de Wassenaarse Slag (zie figuur 1). Het gebied is ca. 4,5 km lang en 2-3 km breed; de totale oppervlakte bedraagt ruim 1000 ha.

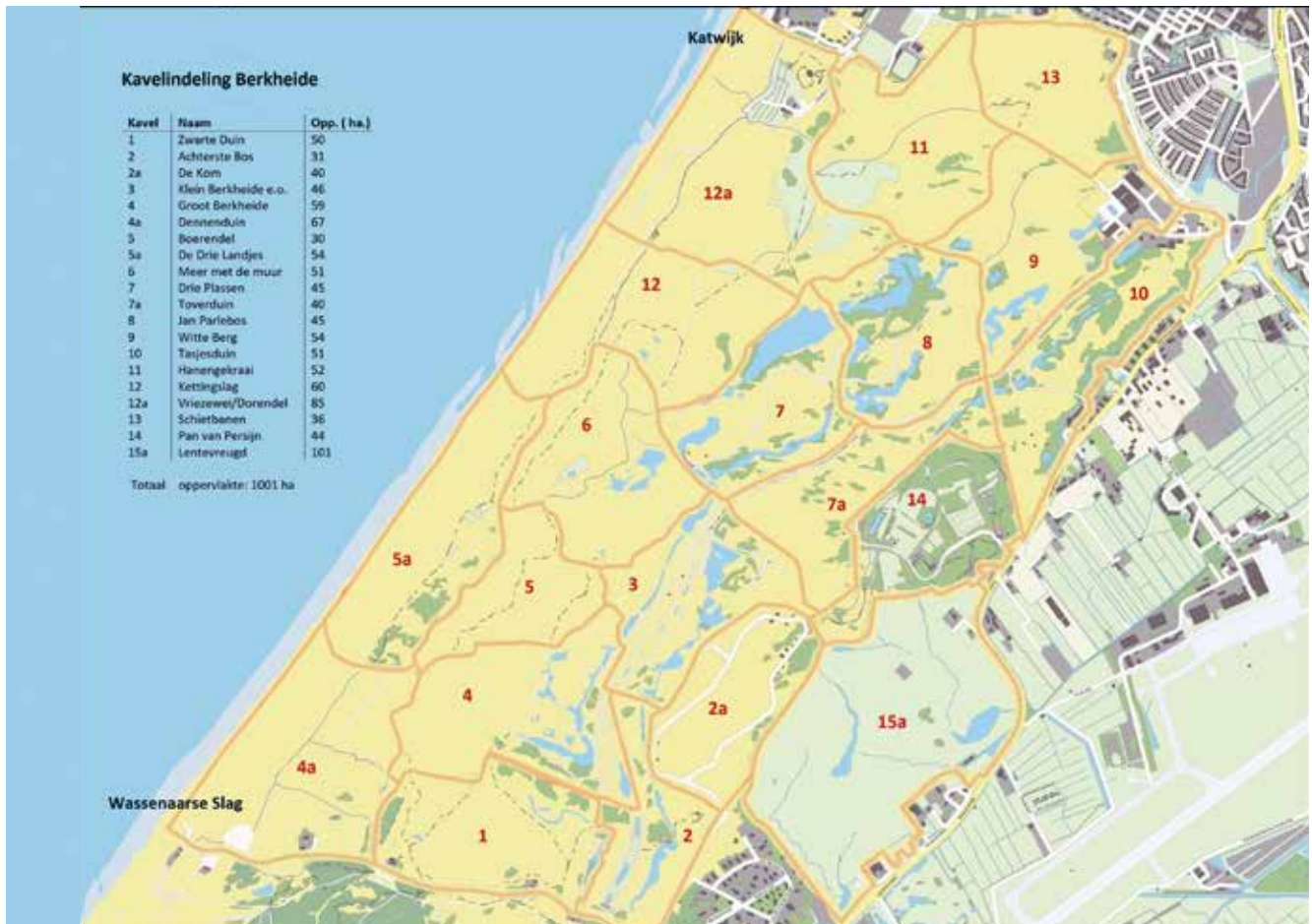
De gegevens van de broedvogels en de niet-broedvogels over de periode 1976-1985 zijn verwerkt in het boek "Vogels van Berkheide" (Van Ommering & Verstrael 1987), waarin tevens zoveel mogelijk gegevens van vóór 1976 zijn verwerkt. In het boek "Vogels in een veranderend duin" (Van Reisen 2011) is de ontwikkeling van de broedvogelpopulatie in het terrein van 1984-2010 beschreven.

Over de jaren 1977-1995 zijn verslagen verschenen in eigen beheer. De jaarverslagen vanaf 1996 zijn in Holland's Duinen

Methode

Algemeen

Het veldwerk is uitgevoerd volgens de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) (Van Dijk 2004; Van Dijk & Boele 2011). Interpretatie vond plaats volgens de BMP-criteria. Sinds 2012 worden de resultaten van het veldwerk ingevoerd op de Sovon-site en vindt interpretatie plaats met behulp van de autoclustering uit Avimap (Van Dijk et al 2012).

Figuur 1. Kavelindeling van Berkheide.

Vogels met grote territoria

Er zijn enkele vogelsoorten waarvan de territoria zich over meerdere kavels uitstrekken. Het gaat in Berkheide om de Koekoek, Groene specht, IJsvogel, Roerdomp, Buizerd, Havik, Sperwer, Boomvalk en alle ganzen.

De BMP-methode is niet ingericht voor een gebiedsinventarisatie met aan elkaar grenzende kavels. De uitkomsten van de autoclustering per kavel geven in de totaalcijfers van deze soorten vaak het dubbele of zelfs drievoudige aan van het werkelijke aantal territoria. Om het aantal territoria zo realistisch mogelijk te maken zijn de territoria door Ben ter Haar aan kavels toegedeeld op basis van de autoclustering van het hele gebied, nestvondsten of aanwezigheid van adulte vogels met jongen.

Kavelindeling en onderzocht gebied

In 2004 is het onderzoeksgebied uitgebreid met het zuidelijk deel van Lentevreugd (kavel 15a) (zie figuur 1). Sinds 2006 wordt geheel Lentevreugd geïnventariseerd. Evenals in de voorgaande jaren is kavel 2a (De Kom) niet onderzocht wegens beperkte toegankelijkheid die samenhangt met de militaire functie van dit kavel.

Tijdens het broedseizoen zijn de onderzochte kavels ongeveer elke 1 à 2 weken (om de circa 10 dagen) bezocht.

Tabel 1. Verdeling waarnemers over de kavels.

Kavel	Opp.	2021
1	50	Joost van Reisen
2	31	Ben ter Haar en Ed Schouten
2a	(40)	-
3	46	Gijsbert Twigt en Marijn Prins
4	59	Joop de Leeuw en Co Hoogenboom
4a	67	Wim Langbroek
5	30	Lisette van der Krogt en Thijs Schipper
5a	54	Gerrit van Ommering
6	51	Gert Jan de Jong
7	45	Maarten Langbroek
7a	40	Maarten Verrips
8	45	Kees Langbroek
9	54	Gerard van der Klugt en Allart van der Kreek
10	51	Jakkus van der Salm en Peter Popma
11	52	Piet Zuyderduyn
12	60	Piet Schaap
12a	85	Huig Ouwehand
13	36	Gijs van der Bent
14	44	Peter Imthorn
15a	101	Bas van der Burg
totaal	1001	25 personen, 19 kavels

Opp. = oppervlakte in ha volgens de SOVON-kaarten van de geïnventariseerde kavels (dus excl. kavel 2a)

Tabel 2. Aantallen broedvogels per kavel en totaal in 2021 in de kavels 1-14 en in Lentevreugd (kavel 15a).

soortnummer			Berkheide kavels 1 t/m 14								
euring	BH	sg.	territoriale soorten	1	2	3	4	4a	5	5a	6
70	1	2	Dodaars		5	4	1			1	3
90	3	1	Fuut			2	1				
720	126	8	Aalscholver	26	21	25					
950	99	2	Roerdomp			1					
1520	4	1	Knobbelzwaan		1						
1610	111	2	Grauwe gans		2	4	5		1	2	
1661	116	2	Grote Canadese gans	1	2	1					
1700	6	1	Nijlgans	1		1				2	
2670	108	8	Havik				1				
2690	106	8	Sperwer								
2870	107	8	Buizerd		1					1	
4070	11	2	Waterral		1	3	4				2
4240	13	1	Waterhoen		2	3	1				2
4290	14	1	Meerkoet	2	10	15	11			1	4
4500	15	5	Scholekster								
4690	16	4	Kleine plevier								3
4700	131	4	Bontbekplevier								1
4930	17	5	Kievit				1		1		1
5190	21	2	Watersnip		1						
5460	18	2	Tureluur								
6680	29	8	Holenduif					1			
6700	28	7	Houtduif	2		2		3		5	
6840	30	9	Turkse tortel								
7120	117	8	Halsbandparkiet								
7240	32	9	Koekoek	1	1	1	1		1		
7610	36	8	Bosuil								
7670	33	7	Ransuil					1			
7780	101	7	Nachtzwaluw					1			
8480	130	8	Draaihals				1				
8560	37	7	Groene specht								
8760	38	8	Grote bonte specht	3	6	2	3	1		1	2
8870	113	8	Kleine bonte specht		1		1				
9740	40	7	Boomleeuwerik	6	6	6	10	7	4	6	10
9760	41	3	Veldleeuwerik								
9810	42	2	Oeverzwaluw							2	2
9920	43	9	Boerenzwaluw	1							
10010	44	9	Huiszwaluw								
10090	45	5	Boompieper	1	2	4					
10110	46	3	Graspieper	1			7	15	5	4	10
10201	47	9	Witte kwikstaart	2	1			2			2
10660	50	6	Winterkoning	4	8	12	8	3		6	5
10840	51	6	Heggenmus	8	4	20	15	23	8	19	16
10990	70	8	Roodborst	2	3	2	1		1		
11040	71	6	Nachtegaal	6	15	17	22	9	4	25	10
11060	105	2	Blauwborst	1	1	1	9	2	7	1	4
11220	69	8	Gekraagde roodstaart	5	6	2	2	2		4	
11390	66	5	Roodborsttapuit	4		5	8	6	8	3	11
11870	72	7	Merel	5	10	9	10	1	3	7	12
12000	73	8	Zanglijster	1	4	5	5	1	1	3	3
12020	74	8	Grote lijster		1						
12200	127	2	Cetti's zanger			6	1				1
12360	52	2	Sprinkhaanzanger	1	2	6	3	1	1	4	3
12380	128	2	Snor								
12430	53	2	Rietzanger			3	3				1
12500	54	2	Bosrietzanger		1	7	5	1		1	3
12510	55	2	Kleine karekiet	1	8	20	22				2

											totaal 1/14		LV
7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	terr.	kvs.	15a	
			4	1						19	7	1	
3		2	1							9	5	2	
4		144								220	5		
1										2	2		
		1								2	2	2	
6		3	2	4						29	9	3	
										4	3	2	
1		1	1	1					2	10	8	4	
		1		1						3	3		
									1	1	1		
				1					2	5	4		
1										11	5	6	
1			3	1						13	7	5	
16	3	10	10	7					2	91	12	19	
												1	
						1				4	2	4	
										1	1		
										3	3	4	
										1	2		
												1	
1				1					4	7	4		
1	4	2	2	8	5	1	5	4	15	59	14	2	
			1							1	1		
				6				2	4	12	3		
1	1	1	1			1				10	10	2	
									2	2	1		
										1	1		
										1	1		
				1					2	3	2	1	
2	1	5	1	9				3	9	48	14	1	
	1								3	6	4		
5	3	4	3	6	4	7	4	4	1	96	18	2	
												3	
										4	2		
										1	1		
												5	
4	5	5	2	4				1		28	9		
1		2	1		2	3	5	1		57	13	28	
	1	1								9	6	2	
12	4	13	4	26	3	2	5	3	23	141	17	9	
23	8	13	11	3	13	17	18	7	3	229	18	24	
1	5	7	6	13	2		1	1	25	70	14	2	
19	6	17	12	20	17	15	15	12	9	250	18	6	
		1				1		1		29	11	6	
1	5	2		11	1	1		1	3	46	14		
2	1	1	2		4	7	5	2	1	70	16	15	
14	7	16	14	24	11	7	6	13	22	191	18	15	
8		5	5	7	1		1	2	7	59	16	6	
										1	1	1	
5		5	1							19	6	3	
1		1				1	1			25	12	10	
												1	
2							1			10	5	39	
1		1					1		1	22	10	13	
28		16	13	3			1		4	118	11	28	

Tabel 2 (vervolg).

soortnummer				Berkheide kavels 1 t/m 14								
euring	BH	sg.	territoriale soorten	1	2	3	4	4a	5	5a	6	
12590	56	8	Spotvogel		1		1					
12600	132	8	Orpheusspotvogel									
12740	60	6	Braamsluiper	4	5	12	11	5	5	9	9	
12750	59	6	Grasmus	9	14	25	32	27	13	22	25	
12760	57	8	Tuinfluit		9	10	7	2	1	1	3	
12770	58	8	Zwartkop	9	14	13	10	1	1	4	3	
13110	62	8	Tjiftjaf	6	19	24	20	3	1	9	8	
13120	61	6	Fitis	6	10	27	24	24	9	31	29	
13350	64	8	Grauwe vliegenvanger		2		1					
14370	75	7	Staartmees		3	3	2	1			1	
14400	76	8	Glanskop		1							
14540	77	8	Kuifmees					1				
14620	78	8	Pimpelmees	4	9	7	5	1			1	
14640	79	7	Koolmees	5	12	13	13	10	2	8	12	
14790	98	8	Boomklever									
14870	95	8	Boomkruiper		4	1	1	1		1		
15080	100	8	Wielewaal			1						
15390	90	8	Gaai		4	2	3			1	1	
15490	91	8	Ekster					3				
15600	92	9	Kauw					1				
15671	93	8	Zwarte kraai	1	1	2		3		3	3	
15820	89	8	Spreeuw	3	1							
15910	87	9	Huisemus	4				11				
16360	82	8	Vink	10	15	15	19	11		17	8	
16490	83	8	Groenling	1	1	1	7		2	1	3	
16530	114	7	Putter	2	2	1	6	5	1	2	1	
16600	84	6	Kneu	3	2	4	14	12	9	5	11	
17100	86	8	Goudvink				1					
17170	115	8	Appelvink									
18770	81	2	Rietgors		1		4		2		1	
totaal aantal 'territoria'				152	256	350	343	202	91	212	232	
totaal aantal soorten				37	49	46	47	36	24	34	40	

soortnummer				Berkheide kavels 1 t/m 14								
euring	BH	sg.	eenden	1	2	3	4	4a	5	5a	6	
1730	5	1	Bergeend									
1820	202	1	Krakeend		1	2	2				3	
1860	206	1	Wilde eend		3	2	2			1	1	
1960	209	1	Krooneend		6	2	2					
1980	205	1	Tafeleend		3	2	4				1	
2030	203	1	Kuifeend		4	2	8			1	3	
11643	201	1	Soepeend				1					
totaal aantal broedparen					17	10	19			2	8	
totaal aantal soorten					5	5	6			2	4	

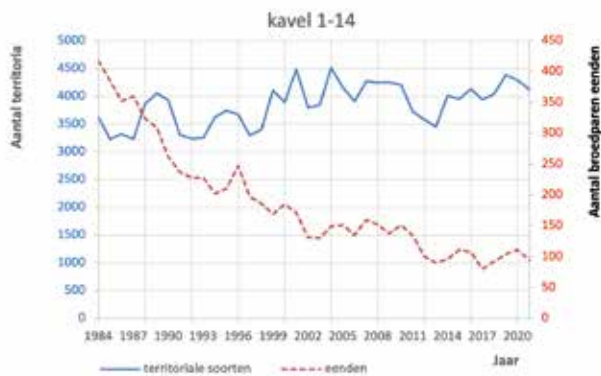
alle soorten											
totaal aantal 'territoria' en broedparen				152	273	360	362	202	91	214	240
totaal aantal soorten				37	54	51	53	36	24	36	44
geïventariseerde oppervlakte				50	31	46	59	67	30	54	51

Toelichting:

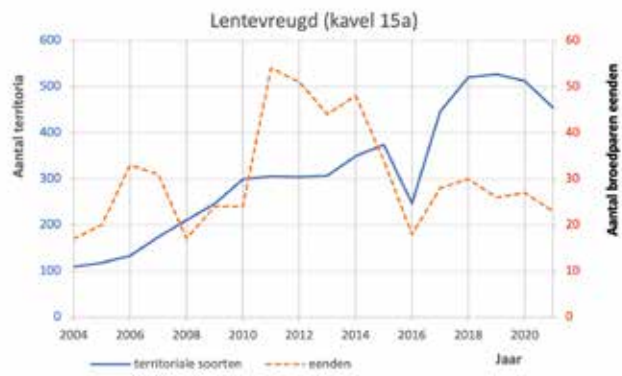
- BH = Berkheide, LV = Lentevreugd.
- kavelnummers: Berkheide 1 t/m 14 en 15a (= Lentevreugd).
- terr. = aantal 'territoria' (lees: territoria en broedgevallen).
- kvs. = aantal kavels.
- sg. = soortengroep, zie tabel 3.

											totaal 1/14		LV
7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	terr.	kvs.	15a	
										2	2	2	
							1			1	1		
13	4	8	3	2	6	6	6	2	2	112	18	7	
33	14	20	19	10	24	18	11	10	1	327	18	35	
13	3	11	3	3	2	1	1	3	5	78	17	8	
17	4	15	10	22	3	4	1	3	34	168	18	11	
20	10	27	12	19	5	9	6	3	22	223	18	12	
46	14	24	19	11	12	26	12	13	2	339	18	11	
									2	5	3		
1	1	2	2	1					4	21	11		
		1	1	1					3	7	5		
										1	1		
7	5	9	3	18	5	1	4	3	26	108	16	4	
13	9	13	12	27	9	2	5	7	25	197	18	6	
									3	3	1		
	1	1		4					13	27	9		
1				1					1	4	4		
2	1	1	2	2	3	1		2	4	29	14		
			2	2	3	2	4	3	1	20	8	1	
				2					8	11	3	2	
			4	3	5	1		2	4	32	12	2	
										4	2	3	
							8			23	3	1	
9	3	17	7	12	6	4	5	3	20	181	17	3	
2			2					2	1	23	11	8	
2					1				1	24	11	8	
4	2	1	2	1	2	6	5	2	2	87	18	30	
										1	1		
									1	1	1		
										8	4	23	
348	126	430	203	300	149	145	138	115	330	4121		455	
43	28	41	38	41	25	26	27	29	45	81		56	

											totaal 1/14		LV
7	7a	8	9	10	11	12	12a	13	14	terr.	kvs.	15a	
												1	
2	1	1	1	1						14	9	5	
1	1	1	3	3						18	10	9	
3		1								14	5	1	
4		1	1							16	7	2	
5		1	4	1						29	9	5	
	1		1							3	3		
15	3	5	10	5						94		23	
5	3	5	5	3						6		6	
363	129	435	213	305	149	145	138	115	330	4215		478	
48	31	46	43	44	25	26	27	29	45	87		62	
45	40	45	54	51	52	60	85	36	44	900		101	

Figuur 2a. Aantalsverloop van territoriale soorten en van eenden in de periode 1984-2021 in de kavels 1-14.

Figuur 2b. Aantalsverloop van territoriale soorten en van eenden in de periode 2006-2021 in Lentevreugd (kavel 15a).

Kavels 1-14 en Lentevreugd

In dit verslag presenteren we de resultaten van het broedvogelonderzoek in de kavels 1-15a. Omdat de meerjarige reeks resultaten van het broedvogelonderzoek in de kavels 1-14 meer jaren bestrijkt dan die van Lentevreugd (kavel 15a), zijn de resultaten van Lentevreugd in dit verslag waar nodig apart gepresenteerd. Over Lentevreugd is eerder gerapporteerd in de nummers 61 en 70 van Holland's Duinen (Van Reisen & Van der Burg 2013 en 2017).

Waarnemers

De verdeling van de waarnemers over de kavels in 2021 is aangegeven in tabel 1.

Organisatie

De voorbereiding en organisatie van het onderzoek is verzorgd door Joost van Reisen en Joop de Leeuw (tevens contactpersoon voor het Sovon).

Vergunningen voor het betreden van (delen van) het terrein werden aangevraagd door Joost van Reisen en verleend door Staatsbosbeheer, de Provincie Zuid-Holland en Dunea.

Resultaten

Algemeen

Tabel 2 toont voor het jaar 2021 de aantallen territoria/broedparen per kavel van alle soorten. Hierbij maken we, zoals in eerdere verslagen, onderscheid tussen territoriumhoudende broedvogels en eenden. In de kolom 'totaal' staat het totaal aantal territoria per soort van de kavels 1-14; de gegevens van Lentevreugd (kavel 15a) staan in de laatste kolom.

In de kavels 1-14 zijn in 2021 87 soorten broedvogels vastgesteld. Hiervan behoren er 81 tot de territoriale soorten

met in totaal 4121 territoria. Bij de eenden gaat het om 6 soorten met in totaal 94 broedparen. Figuur 2a laat het aantalsverloop zien van territoriale soorten en van eenden in de periode 1984-2021.

In Lentevreugd (kavel 15a) zijn in 2021 62 soorten broedvogels vastgesteld. Hiervan behoren er 56 tot de territoriale soorten met in totaal 455 territoria. Bij de eenden gaat het om 6 soorten met in totaal 23 broedparen. Figuur 2b laat het aantalsverloop zien van territoriale soorten en van eenden in de periode 2006-2021.

Soortengroepen

In tabel 3 staan voor 2021 van iedere soortengroep het aantal soorten, het aantal territoria/broedparen en het aandeel in de kavels 1-14 en in Lentevreugd vermeld. Onder het aandeel van een soortengroep wordt verstaan: het percentage territoria van die soortengroep ten opzichte van het totaal aantal territoria van alle broedvogels. Deze tabellen geven een goed idee van de samenstelling van de broedvogelpopulatie in beide gebieden en de verschillen daartussen.

In de kavels 1-14 is de groep 'vogels van laag struweel' het meest talrijk, direct gevolgd door de 'bosvogels' en de 'vogels van hoog struweel'. Samen omvatten deze drie soortengroepen 82,5% van de vogelpopulatie. Het gezamenlijk aandeel van de 'natte soorten', te weten de 'watervogels' en de 'moerasvogels', ligt met 12,3% beduidend lager. De soortenarme groepen 'vogels van mozaïeklandschap' en de 'vogels van duingraslanden' scoren een zeer bescheiden 2,4% respectievelijk 1,4%.

Lentevreugd (kavel 15a) vertoont een ander beeld. Hier domineren de 'watervogels' en 'moerasvogels', die samen 40,0% het aantal territoria uitmaken. De 'vogels van laag struweel' scoren hier met 25,5% ook goed. De 'vogels van

hoog struweel' en de 'bosvogels' volgen op de voet met samen 20,5% van de territoria. De 'vogels van duingraslanden' doen het hier ook goed met 6,5%, wat dit jaar geheel voor rekening komt van de Graspieper.

Top tien

Tabel 4 geeft respectievelijk voor de kavels 1-14 en voor Lentevreugd een overzicht van de tien soorten broedvogels met het grootste aantal territoria in 2021, kortweg: de top tien.

In de kavels 1-14 is het aantal territoria van veel top tien soorten in 2021 lager dan in 2019 en 2020 (van Reisen et al 2021). De Fitis, die sinds 1984 de top tien aanvoert, moest in 2020, net als eerder in 2002 en 2003, de eerste plaats afstaan aan de Grasmus. Maar dit jaar heeft hij zijn toppositie weer terug. De Aalscholver, die zich had opgewerkt naar de derde plaats in 2019, viel in 2020 terug naar een zesde plaats, en die positie heeft hij in 2021 nog steeds. Daarmee is de top vier van broedvogels 2014 onveranderd, te weten:

1. Fitis, 2. Grasmus, 3. Heggenmus en 4. Nachtegaal. Op enkele onderlinge verschuivingen na is de samenstelling van de top tien in 2021 dezelfde als die in 2019 en 2020.

De top tien bestaat in 2021 uit 4 soorten van laag struweel, 4 soorten bosvogels en 2 soorten van hoog struweel, precies de drie soortengroepen met het grootste aandeel. De 'vogels van laag struweel' in 2021 bezetten bovendien de plaatsen 1 t/m 4.

Deze toptienvogels omvatten over 2021 55% van de totale broedvogelpopulatie in de kavels 1-14. Dit wijkt niet veel af van de situatie in de periode 2013-2018. Bekeken over de gehele onderzoeksperiode was het aandeel van de top tien minimaal in 1984 (52%) en maximaal in de jaren 2007 en 2009 (68%) (Van Reisen 2011).

De top tien van Lentevreugd bevat, anders dan die van de kavels 1-14, drie soorten moerasvogels en één vogelsoort van duingraslanden (Graspieper). De absolute aantallen (en dus dichtheden) van sommige van deze soorten zijn

Tabel 3. Aantal en aandeel per soortengroep in 2021 in de kavels 1-14 en in Lentevreugd (kavel 15a).

soortengroepen		kavels 1-14			Lentevreugd (kavel 15a)		
nr.	naam	aantal soorten	territoria		aantal soorten	territoria	
			aantal	aandeel		aantal	aandeel
1	watervogels	11	219	5,2%	11	55	11,5%
2	moerasvogels	14	301	7,1%	13	136	28,5%
3	vogels van duingraslanden	1	57	1,4%	2	31	6,5%
4	pioniervogels	2	5	0,1%	1	4	0,8%
5	vogels van mozaïeklandschap	3	101	2,4%	3	20	4,2%
6	vogels van laag struweel	7	1485	35,2%	7	122	25,5%
7	vogels van hoog struweel	9	593	14,1%	6	34	7,1%
8	bosvogels	34	1399	33,2%	14	64	13,4%
9	overige vogels	6	55	1,3%	5	12	2,5%
totaal		87	4215	100%	61	478	100%

Tabel 4. Top tien broedvogels in 2021 in de kavels 1-14 en in Lentevreugd (kavel 15a).

positie	kavels 1-14			Lentevreugd (kavel 15a)		
	sg-nr	soort	aantal	sg-nr	soort	aantal
1	6	Fitis	339	2	Rietzanger	39
2	6	Grasmus	327	6	Grasmus	35
3	6	Nachtegaal	250	6	Kneu	30
4	6	Heggenmus	229	3	Graspieper	28
5	8	Tjiftjaf	223	2	Kleine karekiet	28
6	8	Aalscholver	220	6	Heggenmus	24
7	7	Koolmees	197	2	Rietgors	23
8	7	Merel	191	1	Meerkoet	19
9	8	Vink	181	5	Roodborsttapuit	15
10	8	Zwartkop	168	7	Merel	15
totaal top tien			2325			256
totaal alle soorten			4215			478
aandeel top tien			55%			54%

Toelichting:

• sg-nr = soortengroepnummer (zie tabel 3).

Figuur 3. Draaihals. Foto René van Rossum.

Figuur 4. Bontbekplevier. Foto René van Rossum.

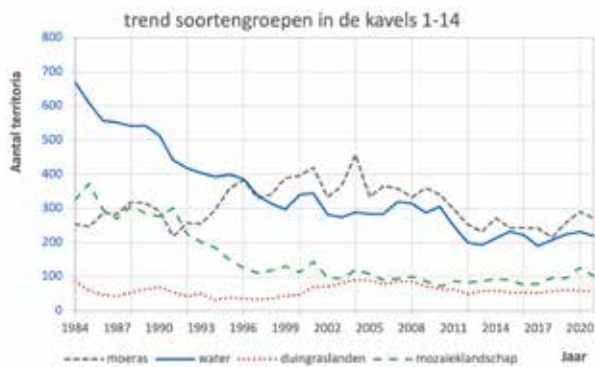
indrukwekkend: in 2021 zijn er 3,9 maal zoveel Rietzangers geteld als in de kavels 1-14 en 23 Rietgorzen tegen 8 in de kavels 1-14). Overigens zijn de vogels van 'laag struweel' zowel in de top tien van Lentvreugd als van de kavels 1-14 goed vertegenwoordigd.

Nieuwe en verdwenen soorten

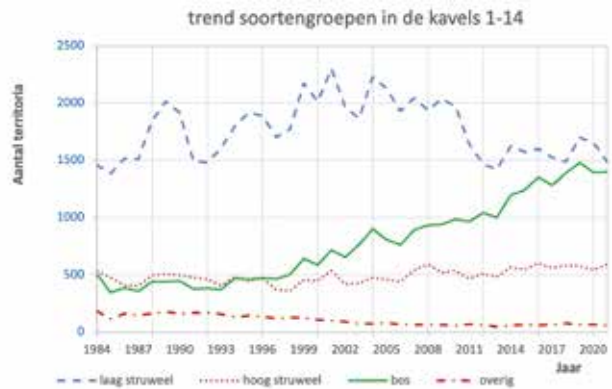
In de kavels 1-14 waren de Bontbekplevier, de Draaihals en de Orpheusspotvogel in 2021 met ieder 1 territorium nieuwe broedvogels van Berkheide.

De *Orpheusspotvogel* is vanuit zijn broedgebied in de zuidelijke landen, zoals Frankrijk en Spanje, al enige tijd bezig met een noordwaartse expansie. Sinds 1990 is het een (zeldzame) broedvogel in Nederland, met name in Limburg. In 2013 is een broedgeval (een mengpaar met Spotvogel) in het Noordhollands Duinreservaat vastgesteld (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018). In 2021 is één territorium vastgesteld in Berkheide.

De *Bontbekplevier* is broedvogel in het deltagebied en rond de Waddenzee en het IJsselmeer. Sporadisch zijn er ook territoria in de vastelandsduinen vastgesteld, zoals in het Noordhollands Duinreservaat tussen 1940 en 1950 (Verkerk, 1967). In de Amsterdamse Waterleidingduinen was er een broedgeval in 1942-43 (Walters, 1981) en sinds 1984 is de Bontbekplevier daar incidentele broedvo-

Figuur 5a. Aantalsverloop bij de watervogels en de vogels van moeras, duingrasland en mozaïeklandschap in de periode 1984-2021 in de kavels 1-14.

Figuur 5b. Aantalsverloop bij de vogels van laag struweel, hoog struweel, bos en overige vogels in de periode 1984-2021 in de kavels 1-14.

gel (Van der Spek et al 1981). In de Kennemerduinen zijn er na 1952 jaarlijks enkele territoria (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018). In 2021 is er voor het eerst een territorium in Berkheide.

Een territorium van de *Draaihals* in de duinen is vrij zeldzaam. In Nederland zijn broedgevallen vooral aangetroffen op schrale zandgronden op de Veluwe en in Twente (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018).

Niettemin meldt Walters (1981) 8 broedgevallen in Meijndel in 1975-76. In de periode na 1984 is de *Draaihals* incidentele broedvogel in de Amsterdamse Waterleidingduinen (Van der Spek et al 1981) en in Meijndel (zie de site van de vogelwerkgroep Meijndel <https://www.vwg-m.nl/soorten/vogel.asp>).

Ook *Lentevreugd* (kavel 15a) heeft er in 2021 met drie territoria van de Cetti's zanger een nieuwe soort bij.

Ontwikkelingen bij de soortengroepen

De figuren 5a en b geven de ontwikkelingen bij de soortengroepen in de kavels 1-14 weer, met uitzondering van de pionierogels vanwege hun geringe aandeel.

Watervogels

Figuur 5a laat voor de kavels 1-14 zien dat het aantal broedparen/ territoria van alle watervogels sinds 1984 is afgenomen. Vooral afname van het aantal broedparen bij de eenden is sterk, zoals blijkt uit figuur 2a. Over de gehele onderzoeksperiode bekeken bedraagt de achteruitgang bij de eenden bedraagt 67%. De sterkste dalers zijn de Wilde eend en de Slobeend (die inmiddels zo goed als verdwenen is). Deze achteruitgang kan voor een belangrijk

deel worden toegeschreven aan het feit dat sinds 1987 in Berkheide fosfaatarm en dus voedselarme water wordt geïnfiltreerd.

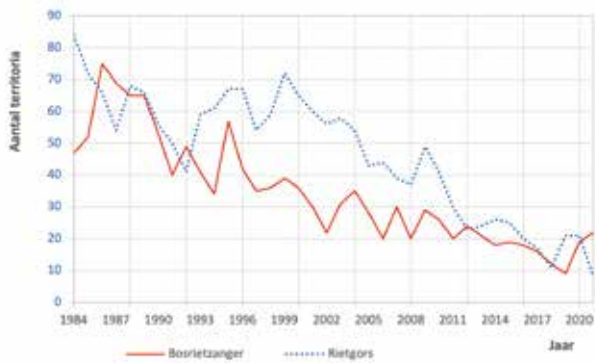
De Krooneend profiteert hier echter juist van. In het verslag over 2019-2020 (Van Reisen et al 2021) is al opgemerkt dat in het fosfaatarme water kranswieren uitstekend gedijen en dat is het hoofdvoedsel van de Krooneend. Na zijn verschijnen in 2007 is het aantal broedparen van de Krooneend dan ook toegenomen tot 15 in 2020; in 2021 staat de teller op 14.

Lentevreugd (kavel 15a) vertoont een positiever beeld: over de gehele periode neemt het aantal broedparen van de eenden toe zie figuur 2b. *Lentevreugd* is dan ook waterrijker dan de kavels 1-14. Maar inmiddels wordt het gebied geleidelijk minder waterrijk: plassen groeien dicht of vallen droog. Daardoor neemt sinds 2011 het aantal broedparen bij de eenden af, Bij de overige watervogels zijn de aantallen na 2017 niet noemenswaardig veranderd en de Meerkoet zit zelfs in de lift.

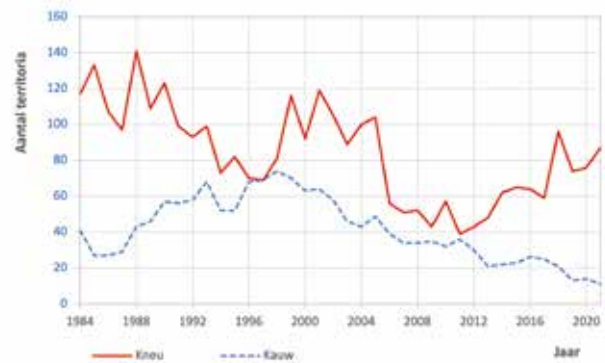
Moerasvogels

In figuur 5a is voor de kavels 1-14 te zien dat het aantal territoria van deze soortengroep vanaf 1984 toeneemt tot een piek in 2004; daarna volgt een afname. 2004 is ook het piekjaar van de Sprinkhaanzanger en de Kleine karekiet en in datzelfde jaar bereikt de Rietzanger het op één na hoogste aantal territoria. Na 2004 zien we bij al deze rietvogels een dalende trend. Nog sterkere dalers zijn de Rietgors en Bosrietzanger: hun aantal neemt al vanaf 1984 respectievelijk 1986 sterk af, zie figuur 6.

Er zijn ook stijgers in deze soortengroep. Zo zet de opmars van de Cetti's zanger onverminderd door; met 19 territoria in 2021 is weer een nieuw record gevestigd. Sinds 2007 zit

Figuur 6. Aantalsverloop van de Bosrietzanger en de Rietgors in de periode 1984-2021 in de kavels 1-14.

Figuur 7. Aantalsverloop Kneu in de periode 1984-2021 in de kavels 1-14.

ook de Blauwborst in de lift: het aantal territoria is van 9 (in 2011) toegenomen tot 29 (in 2021), wat overigens onder het record van 42 (in 2001) ligt. Een andere stijger is de Grauwe gans. Na het recordjaar 2019 is het aantal territoria wel teruggevallen van 36 naar 29 in 2021.

In tegenstelling tot de kavels 1-14 gaat het de rietvogels in Lentevreugd (kavel 15a) juist voor de wind. Rietzanger, Kleine karekiet, Rietgors en Bosrietzanger laten hier flinke toenames zien ten opzichte van het beginjaar 2004. De eerste drie bezetten bovendien respectievelijk de plaatsen

Figuur 8. Kauw en Kneu. Foto René van Rossum.

1, 5 en 7 van de top tien van Lentevreugd. De moerasvogels hebben in Lentevreugd het grootste aandeel.

Vogels van duingraslanden

In 1984 bestond deze groep uit 3 soorten, daarvan zijn inmiddels de Veldleeuwerik (sinds 1993) en de Patrijs (sinds 1998) verdwenen en resteert de Graspieper. Het aantalsverloop van deze soortengroep wordt dan ook vooral door de Graspieper bepaald, zie figuur 5a. Vanaf het begin ging het de Graspieper voor de wind: in het topjaar 2004 zijn er 90 territoria vastgesteld; daarna liep het aantal terug tot 57 in 2021.

Pioniervogels

Tijdens de onderzoeksperiode zijn 3 soorten pioniervogels vastgesteld: de Kuifleeuwerik, waarvan alleen in 1986 1 territorium is vastgesteld, de Bontbekplevier, die in 2021 voor het eerst 1 territorium heeft in Berkheide en de Kleine plevier met een wisselende aanwezigheid. Het aantal territoria varieert daarbij van 1 tot 4.

Vogels van mozaïeklandschap

In figuur 5a valt voor de kavels 1-14 de sterke afname van

vogels van mozaïeklandschap op. Deze afname hangt samen met het verdwijnen van een aantal soorten, met name grondbroeders: Fazant, Scholekster, Wulp, vier meeuwensoorten en Tapuit. Daarmee heeft deze soortengroep het op één na kleinste aandeel. Een opvallende daler in deze soortengroep is de Kievit; van de oorspronkelijk 33 territoria in 1984 zijn er in 2021 slechts drie over. Roodborsttapuit en Boompieper zijn daarentegen opmerkelijke stijgers in deze groep. De Roodborsttapuit is na het bereiken van een record van 96 territoria in 2020 weliswaar teruggevallen tot 70 in 2021, maar dat is ten opzichte van het beginjaar 1984 nog altijd een toename van 46. De Boompieper bereikte een dieptepunt van slechts 1 territorium in 1998, maar daarna ging het bergopwaarts. Dit jaar bereikte de Boompieper het op één na hoogste aantal van 28 territoria.

In Lentevreugd (kavel 15a) is het beeld voor de Roodborsttapuit eveneens gunstig. Hier beleefde deze soort in 2019 een topjaar met 17 territoria, gevolgd door een geringe afname tot 15 in 2021. De Roodborsttapuit staat sinds 2019 op de tiende plaats in de top tien van Lentevreugd.

Figuur 9. Putter. Foto René van Rossum.

Figuur 10. Witte kwikstaart. Foto René van Rossum.

Vogels van laag struweel

Deze soortengroep is in de kavels 1-14 het sterkst vertegenwoordigd en ook de eerste vier plaatsen van de top tien worden bezet door soorten uit deze groep. Een belangrijke verklaring hiervoor is het dichtgroeien van het duin als gevolg van stikstofdepositie. De Braamsluiper blijft de sterkste stijger en bereikte dit jaar een nieuw record van 112 territoria. Ook vermeldenswaardig is de Kneu, die na een dieptepunt van 39 territoria in 2011 een stijgend lijn laat zien: het aantal territoria in 2021 bedraagt 87 (zie figuur 7).

In Lentevreugd (kavel 15a) is het aandeel van de 'vogels van laag struweel' het op een na grootste. In deze soortengroep, die geen dalers kent, bevinden zich drie soorten met een recordaantal territoria in 2021: de Winterkoning, die zijn oude record van 9 territoria in 2019 en 2020 handhaaft, de Heggenmus en de Nachtegaal, beide met een nieuw record van 24 respectievelijk 4 territoria.

Vogels van hoog struweel

Deze soortengroep heeft in 2021 in de kavels 1-14 twee recordhouders: Boomleeuwerik en Putter. Beide soorten zitten al jaren in de lift en hebben dit jaar hun record uit 2020 verbeterd: het aantal territoria van de Boomleeuwerik bedraagt dit jaar 96 en dat van de Putter 24.

De Koolmees en de Merel bezetten in de top tien respectievelijk de plaatsen 7 en 8. Er zijn echter ook dalers zoals de Groene specht. Deze rodelijstsoort, waarvan er in 1993 en 1995 nog 23 territoria zijn vastgesteld, bereikte in 2021 een dieptepunt van 3 territoria.

In Lentevreugd heeft deze soortengroep één recordhouder: de Merel met 6 territoria in 2021. De Merel is een top tien vogel maar is wel afgezak van plaats 7 in 2019 naar plaats 10 in 2021.

Bosvogels

In de kavels 1-14 zitten de bosvogels al jaren in de lift. In het verslag over 2019-2020 (Van Reisen et al 2021) is te zien dat dit de sterkst stijgende soortengroep is. Niet verwonderlijk dus dat zich in deze soortengroep een aantal flinke stijgers bevindt. De meest opvallende zijn de Grote bonte specht en de Tuinfluiter, die in 2021 een nieuw record hebben bereikt van 48 respectievelijk 78 territoria. Ook de Halsbandparkiet bereikte in 2021 een hoogste stand van 12 territoria.

Toch kent deze groep ook dalers. In het verslag over 2019-2020 (Van Reisen et al 2021) is de dalende trend van de Aalscholver sinds 2018 al genoemd. Ook de Ekster heeft betere tijden gekend: met 20 territoria in 2021 heeft deze soort een dieptepunt bereikt. Evenmin goed nieuws over de Goudvink die met 1 territorium in 2021 de laagste stand sinds 1999 noteert.

Ook in Lentevreugd (kavel 15a) nemen de bosvogels toe. Een toename waar vooral Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf en Groenling hebben bijgedragen. De Spreeuw heeft met 3 territoria een record in 2021.

Overige vogels

Bij deze groep, die behalve de Koekoek soorten omvat die grotendeels op menselijke aanwezigheid zijn aangewezen,

zien we in de kavels 1-14 een dalende trend; bij vrijwel alle soorten neemt het aantal territoria af. De meest opvallende dalers zijn de Koekoek en de Kauw, die in 2021 zelfs het laagste aantal territoria heeft (zie figuur 7). Een uitzondering is de stijgende trend bij de Witte kwikstaart met een record van 9 territoria in 2021.

Samenvatting

In Berkheide en Lentevreugd gezamenlijk zijn in het seizoen 2021 93 soorten als broedvogel vastgesteld.

In de kavels 1-14 zijn vooral de struweel- en bosvogels het sterkst vertegenwoordigd, waarvan de bosvogels al jaren een stijgende trend vertonen. Het aandeel van de water- en moerasvogels is niet alleen aanzienlijk kleiner, maar de aantallen van de eenden nemen al langere tijd af.

In Lentevreugd zijn juist de water- en moerasvogels het meest algemeen, maar het aantal en het aandeel van de moerasvogels neemt af. Maar de vogels van laag struweel en de bosvogels zitten in de lift. Dit laatste kan het gevolg zijn van de toename van struweel en het dichtgroeien van enkele plassen.

Literatuur

- Boele, A & F Hustings (2016). *Sovon-Nieuws*, jaargang 29, nr 2:14-15.
- Dijk, AJ van (2004). *Handleiding Broedvogel Monitoring Project*. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijk, AJ van (2012). *Handleiding autoclustering in BMP*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dijk, AJ van en A Boele, m.m.v. F Hustings (2011). *Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Ommering, G van & TJ Verstrael (1987). *Vogels van Berkheide*. Werkgroep Berkheide/Stichting Publicatiefonds Duinen, Leiden.
- Reisen, JC van (2011). *Vogels in een veranderend duin*. Broedvogelmonitoring in Berkheide van 1984 tot 2010. Coastal and Marine (EUCC)/Kust & Zee, Leiden.
- Reisen, JC van & B van der Burg (2013). *Van bollengrond naar duingrasland*. *Holland's Duinen* 61:34-45.
- Reisen, JC van & B van der Burg (2017). *Broeders en trekkers in Lentevreugd*. *Holland's Duinen* 70:40-53.
- Reisen, JC van, G van Ommering, BJM ter Haar & J de Leeuw (2021). *Broedvogelmonitoring Berkheide 2019 en 2010*. *Holland's Duinen* 79:55-71.
- *Sovon Vogelonderzoek Nederland (2018)*. *Vogelatlas van Nederland*. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos uitgevers, Utrecht/ Antwerpen.
- Spek, V van der, L. Schaap & A. Ehrenburg (2018). *Dertig jaar broedvogelmonitoing in de Amsterdamse waterleidingduinen*. *Limosa* 91:108-122.
- Walters, J (1981). *De broedvogels van de Amsterdamse Waterleidingduinen*. *Limosa* 54: 109-116.
- www.vwgberkheide.nl/wordpress/rapporten/